

Szülhet-e hetes ikreket egy tisztességes asszony, avagy
egy Bethlen Farkasnál olvasható példázat nyomában

Vásárhelyi Történelmi Kör XVIII. Történelemtudományi Találkozója
Hódmezővásárhely 2025. július 25.

Prof. Dr. Kasza Péter

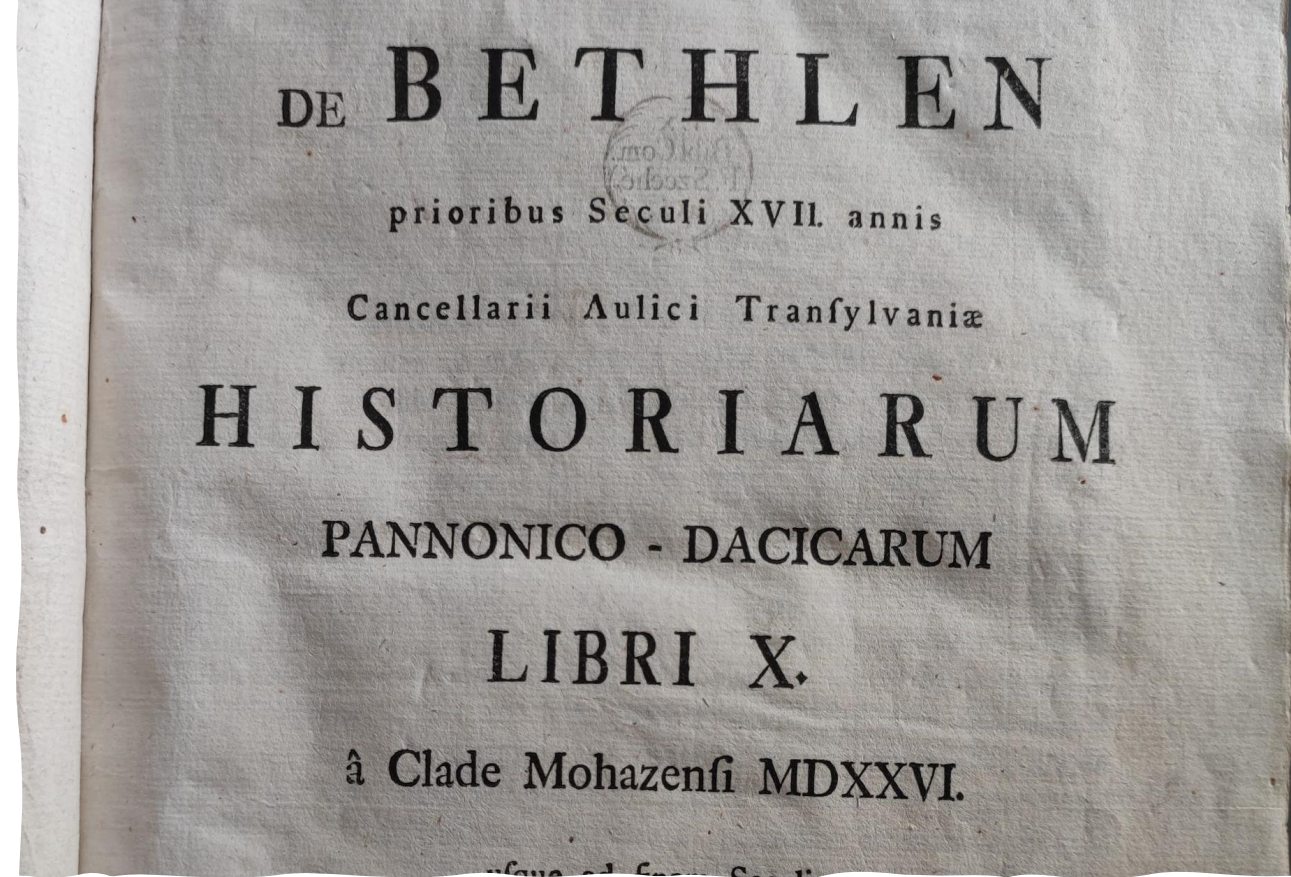
SZTE BTK Klasszika-Filológiai és Neolatin Tanszék /OSZK-SZTE Kulcsár Péter Historiográfiai Kutatócsoport

Az előadás az MMA támogatásával valósult meg

Bethlen Farkas: Erdély Bonfinije?

- Bethlen Farkas (1639-1679)
- Historia de rebus Transilvanicis
- 1670-es évek (?)
- 1526-1609
- 16 könyvben
- 3000 oldalon
- Bonfinihez mérhető gigantikus szintézis

Keresd 1683-1690

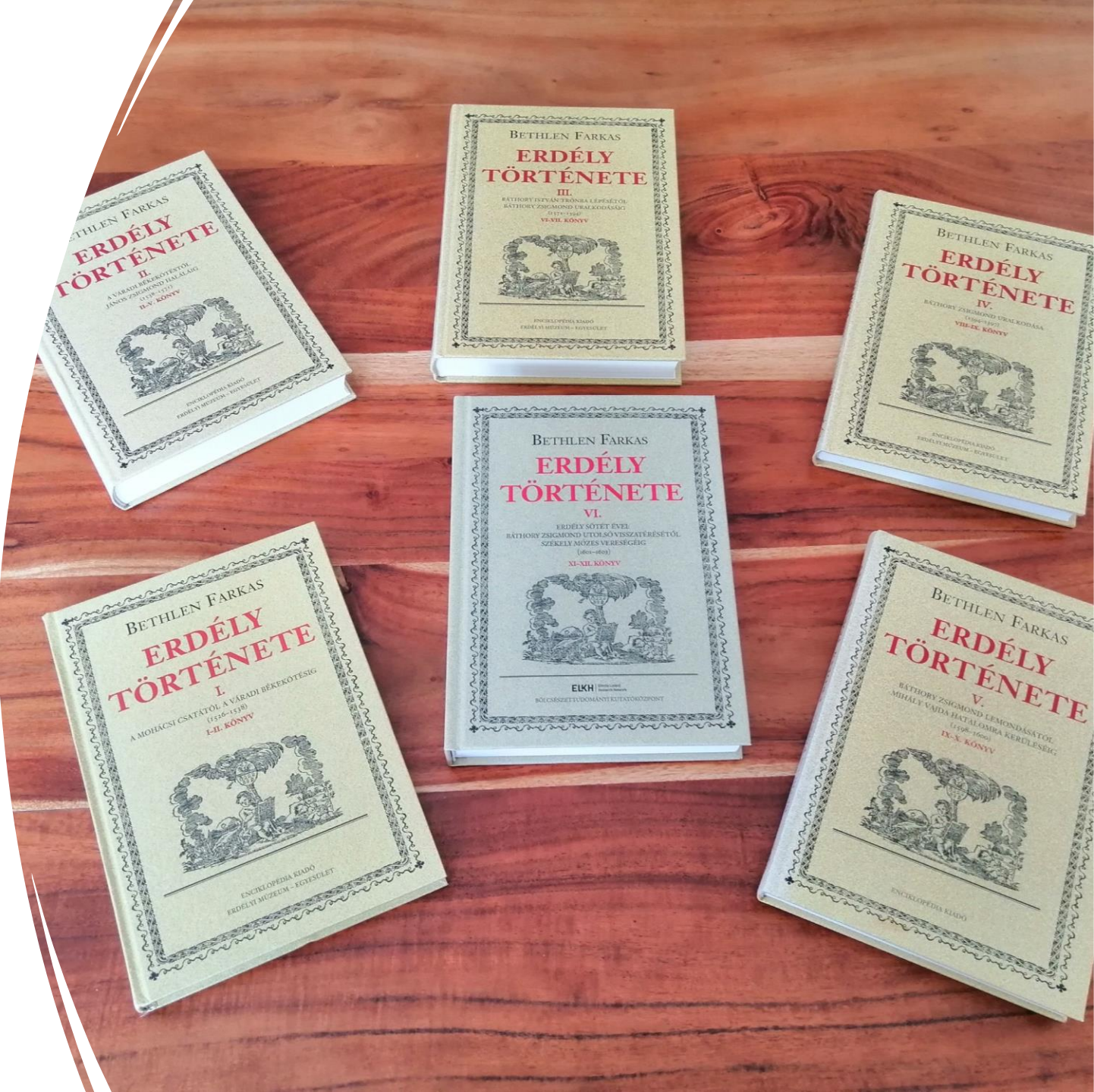
Napjainkban: a Bethlen-sorozat

Enciklopedia Kiadó - EME

- 2000 (1526-1538)
- 2002 (1538-1571)
- 2004 (1571-1594)
- 2006 (1594-1597)
- 2010 (1598-1600)
- .

ELKH BTK

- 2021 (1601-1603)
- 2023-2026: Magyar Művészeti Akadémia (MMA) (1604-1609)

BF XIV

- Miután aztán Simon Miczbán gróf ilyképpen letelepedett Magyarországon, eladdig gyermektelen feleségét egy alkalommal felkereste egy asszony, aki házról-házra járva koldult élelmet, és aki egyetlen szüléssel ikreket, sőt némelyek azt írják, hármasikreket szült, akiket karján hordott. Amikor ezt a grófné meglátta, rossz életű nőként kezdte szidalmazni az asszonyt, mert sehogy sem tudta elképzelni, hogyan foganhatott egyugyanazon férfitől egyszerre ennyi gyereket. De amikor ezt Miczbán gróf meghallotta, igencsak megszidta az feleségét, mire az asszony magát védendő azt vetette ellene, hogy őt sem tartaná a férje tiszta életű és feddhetetlen asszonynak, ha egy szülés során két vagy több gyereket hozna a világra. Nem telt bele azután sok idő, és az isteni igazságszolgáltatás nem hagyta büntetlenül a grófné elhamarkodottan mondott szavait: miután ugyanis nevezett férjétől, Miczbántól teherbe esett, Laurus, azaz Borostyán nevű várukban a grófnő egyszerre hét fiúnak adott életet. Látva ezt a grófnő és felidézve magában, miket vetett egykor a szegény bűnös koldusnő szemére és hogy mit felelt a férjének, a csecsemők közül egyet megtartott magának, a többi hatot pedig valami ládába téve elvitette és egy öregasszony gondjaira bízta, hogy veszejtse el őket.

BF XIV-2

- Miczbán vadászatból hazatérőben éppen szembetalálkozott a mezőn az anyóval és megkérdezte, hogy mit visz. Az kitérő választ adott, hogy elemózsiát cipel a munkásoknak. Mivel a gróf egy darabig az öregasszony mellett haladt, az isteni gondviselés csodás közreműködése nyomán a csecsemők sírása világossá tette a helyzetet. Amint ezt a gróf meghallotta, átlátott az öregasszony ravaszságán és leugrott a lováról, hogy saját szemével nézze meg a csecsemőket. Miután alaposan mérlegelve mindent döntésre jutott, mindezt a legnagyobb titokban akarván tartani, ráparancsolt az öregasszonyra, hogy ha kedves az élete, nehogy bárkinek is elmondja, hogy ő tud a gyermekek sorsáról, ellenkezőleg: felesége, a grófnő előtt tegyen úgy, mintha elemésztette volna a gyermekeket. A gróf aztán szerte a birtokain egyenként helyezte el a gyermekeket és dajkák révén viselt gondot rájuk és felesége előtt is titkolva páratlan törődéssel nevelte őket.

BF XIV-3

- Két év elteltével aztán hasonló ruhába öltöztette a hatot is, mint amit az viselt, akit odahaza a grófnő nevelt, majd egy nap hatalmas lakomát rendezett és meghagyta, hogy az említett hat fiút is vigyék oda. Lakoma közben aztán a vendégek szeme láttára mind a hat fiút odaállíttatta az otthon levő hetedik mellé. Amikor a grófnő látta, nagyon örvendett nekik. Megkérdezte akkor Miczbán gróf a feleségét, akarja-e tudni, ki lehet ezeknek a fiúknak az anyja. Erre az asszony, feledve korábbi tetteit, azt felelte a férjének, hogy ő bizony nagyon tudni akarja. Akkor a gróf így szólt a feleségéhez: mit érdemel az asszony, aki halálra szánt hat ilyen finom és elegáns fiúcskát. A grófnő erre azt felelte a férjének, hogy bizonyosan halált érdemel. Mire a gróf: te vagy az a nő, aki parancsba adtad, hogy ezeket a fiúkat veszejtsék el. Ezzel aztán az egész históriát elbeszélte a vendégeknek. A grófnő bevallotta a vétkét, amit Isten és a férje ellen követett el, majd a férje lábához borulva esedezett annak bocsánatáért.

Alvinczi Péter: Gyászbeszéd Károlyi Zsuzsanna fölött (1622 / 1624)

- „Jóllehet vagyon egy historia e nemzetségről, melynek méltó örök emlékezetben lenni: El igen előve volt egy gróf Mitzban, kinek házastársa magtalan volt. Ehez megyen alamisna kérni egy szegény asszonyi-állat, ki egy méhel három magzatokat szült vala, kit az grófné igen megpirongatván, tisztátalan asszonymak monda, mivelhogy lehetetlen volna, hogy egy férjétől egyszersmind három magzatokat fogadhasson valaki, melyért a Gróf igen megdorgálá az asszonyt. De ihon az Istennek csudálatos ítéleti: ottan hamar fogada az asszony (t. i. a grófné) méhébe, s midőn a szülésnek napjai eltöltenek volna, szüle hét fiúmagzatokat. Melyet mikoron látott volna, megijjede, jutván eszébe, mit mondott vala az három gyermekü asszonyi állatnak, és egyikét kiválasztván, hatát egy rocskába avagy dézsába rakatván, fejére parancsola egy öreg asszonymak, hogy elvivén, elveszesse. Ez üdőtájban jött lova hátán a gróf mezőrül, és előtalálván az vén asszonyt, kérdi, mit viszen? és midőn egyenesen nem felelne, lova hátáról leszálván, meglátja, és az dolgot, miben legyen, megértvén, élete veszése alatt meghagyja a vénasszonymak, hogy a gyermekeket elveszetteknek mondja lenni, és így mindeniknek külön dajkát fogadván, felnevelteté. Midőn felserdültek volna, az minémü ruházatban jártatják vala az háznál felnevekedett gyermeket, az többinek is a Gróf szintén olyan ruhát szabot, és midőn ebédlenének, azokat is udvarhoz felviteti, s egyenlők s hasonlók lévén az otthon felnevelthez, nagyon gyönyörködik az grófasszony bennök. Kérdi az gróf, ha ki oly szép gyermekecskét megöletne, mit érdemlene? Felel – egy átaljában halálnak fia volna. Mond az Gróf: te vagy az, asszonyi-állat, a ki ezeket elveszteni parancsoltad volt. Melyről megemlékeztén az asszony, lábaihoz borúl urának, és úgy kér kegyelmet fejének

Alvinczi Péter: Gyászbeszéd Károlyi Zsuzsanna fölött (1622 / 1624)

- „Jóllehet vagyon egy historia e nemzetségről, melynek méltó örök emlékezetben lenni: El igen előve volt egy gróf Mitzban, kinek házastársa magtalan volt. Ehez megyen alamisna kérni egy szegény asszonyi-állat, ki egy méhel három magzatokat szült vala, kit az grófné igen megpirongatván, tisztátalan asszonynak monda, mivelhogy lehetetlen volna, hogy egy férjétől egyszersmind három magzatokat fogadhasson valaki, melyért a Gróf igen megdorgálá az asszonyt. **[hiányzik az asszony válasza]** De ihon az Istennek csudálatos ítéleti: ottan hamar fogada az asszony (t. i. a grófné) méhébe, s midőn a szülésnek napjai eltöltenek volna, szüle hét fiúmagzatokat **[hiányzik a vár neve]**. Melyet mikoron látott volna, megijjede, jutván eszébe, mit mondott vala az három gyermekü asszonyi állatnak, és egyikét kiválasztván, hatát egy rocskába avagy dézsába rakatván, fejére parancsola egy öreg asszonynak, hogy elvivén, elveszesse. Ez üdőtájban jött lova hátán a gróf mezőről, és előtalálván az vén asszonyt, kérdi, mit viszen? és midőn egyenesen nem felelne, lova hátáról leszálván, meglátja, és az dolgot, miben legyen, megértvén, élete veszése alatt meghagyja a vénasszonynak, hogy a gyermekeket elveszetteknek mondja lenni, és így mindeniknek külön dajkát fogadván, felnevelteté. Midőn felserdültek volna, az minémü ruházatban jártatják vala az háznál felnevekedett gyermeket, az többinek is a Gróf szintén olyan ruhát szabot, és midőn ebédlenének, azokat is udvarhoz felviteti, s egyenlők s hasonlók lévén az otthon felnevelthez, nagyon gyönyörködik az grófasszony bennök. Kérdi az gróf, ha ki oly szép gyermekecskét megöletne, mit érdemlene? Felel – egy átaljában halálnak fia volna. Mond az Gróf: te vagy az, asszonyi-állat, a ki ezeket elveszteni parancsoltad volt. Melyről megemlékeztén az asszony, lábaihoz borúl urának, és úgy kér kegyelmet fejének

A végrendelet

- A historicus, **melyeket mind magunk és előttünk való fejedelmek idejében s dolgairól írt, Szamosközy István uramnak** deputáltunk a kolozsvári konventről 7000 forintot, **melyeknek kinyomtatására nagy gondjuk legyen**, lelkekre kötöttük a testamentumosoknak és az Istennek széki eleibe idézzük őket érette, ha abban híven és szorgalmasan el nem járnak

Szalárdy János utalása (1666 előtt)

- „Több viselt dolgai pedig néminemű részről megíratnak ugyanaz említett Istvánffy historicustól is, **de legkiváltképpen s fundamentumosabban megíratnak volt maga historicusától, Szamosközy Istvántól, melynek kibocsátására noha testamentumban elegendő summát, gondviselésére Örvendi Pál deák főkomornyikjával és Péchi Simon secretáriusával bizonyos személyeket is rendelt volt**, lelkekre kötvén azoknak, hogy végbevitessék. De ó, boldog Isten! szomorú emléteni, eleitől fogva mely hidegséggel lettek légyen a mi nemzetünkben, akiknek illet, s tisztek mutatta volna is, az ilyen közönséges jóra való gondviselésben! Melyről ide alább az ő helyében bővebben panaszkodhatunk. A testamentáriusok, hihető, mindjárt a testnek Kassáról Fejérvárra, Erdélyben való bevitetése és eltemetése után, **azon egész munkáit a fejérvári káptalanba beadván, vagy hogy ugyan csak le akarták tenni afelől való gondviseléseket, avagy hogy az arra rendeltetett költség is a fejedelemnek több sok javaival együtt más szücségre fordíttatott volt.**”

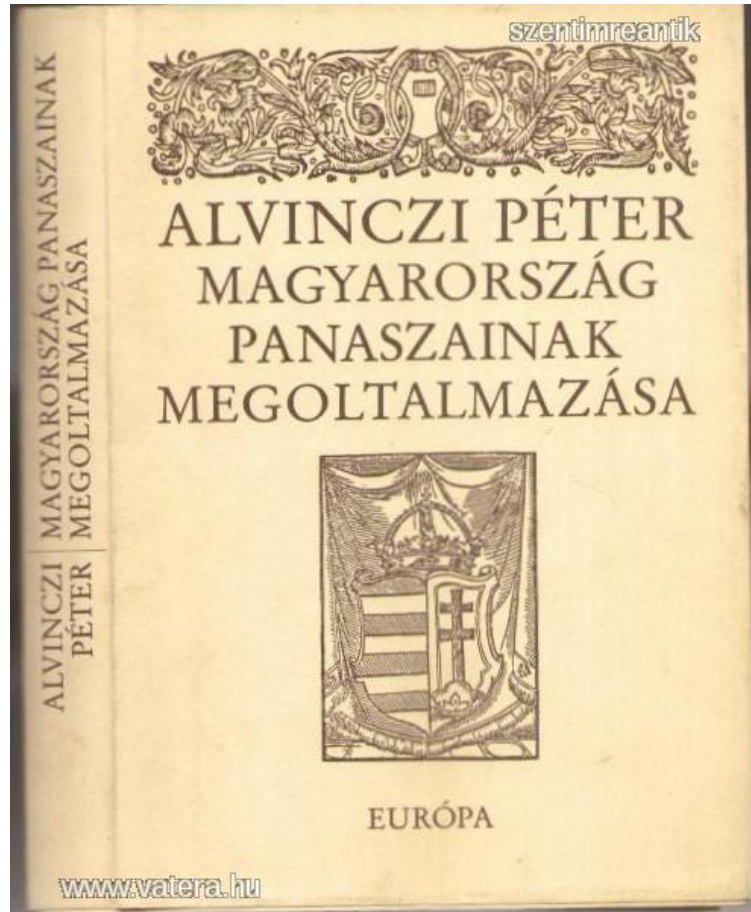
Az elveszett Szamosközy?

- Tudjuk, hogy Bocskai végrendeltében (1606) jelentős pénzt hagyott Szamosközynek, hogy kiadhassa történeti művét.
- Talán joggal tételezzük, hogy Bocskai tudta, hogy az ő mozgalmáról is elkészült vagy készül egy szöveg
- De 1604-1606-ról nincs meg csak néhány töredék

**moveret. Et tunc quidem (scribit Szamosközius) ea fuerunt tempora, ut quid-
quid cladis Hungaro cuipiam, aut indi-
genæ Transylvano infligeretur, impune
esset, ac nemine vindicante, ad irritum
caderet. Jura, Leges, Justitia, vana fue-**

Ekkor ugyanis (írja Szamosközy) olyan idők jártak, hogy ha bárki bármi csapással sújtott egy magyart vagy egy született erdélyit, büntetlen maradt és az ügy, mivel senki nem emelt szót, feledésbe merült.

Alvinczi és Szamosközy

- 1605-1606: Alvinczi Bocskai udvari papja
- 1605-1606: Szamosközy Bocskai udvari történetírója
- Az Alvinczi-szöveg szinte fordítása a Bethlennél megőrzött latinnak.
- De rövidebb annál, vagyis ha fordítás/átdolgozás akkor a latinból készült és nem fordítva
- Ha 1622-ben volt ilyen Miczbán sztori, azt Szamosközy írhatta le a Bocskai-genealógia kapcsán